

ریکن پشکیشکرنا کهسایه‌تیبان د رۆمانا هه‌واره یا محمهد سه‌لیم سواری دا

م. ه. رژیین یونس محمهد پ. ه. رهمه‌زان حه‌جی قادر م. ه. گولستان به‌ده‌ل محمهد حه‌سه‌ن کولیژا په‌روه‌دا بنیات، پشکا زمانی کوردی، زانکویا ده‌وک، هه‌ریا کوردستانی-عیراق

کورتی

د بیافی فه‌گی‌رانا هه‌فه‌چه‌رخدا، گرنکی و ته‌که‌زیه‌کا زیده‌ل هونه‌ری ئافاکن و چه‌وانییا پشکیشکرنا کهسایه‌تیبان ل دویف شیان و سالوخت و تایه‌تمه‌ندیان وان ده‌یتنه‌ کرن. د فی فه‌کولینیدا، نه‌وا ل بن ناڤ و نیشانی (ریکن پشکیشکرنا کهسایه‌تیبان د رۆمانا هه‌واره یا محمهد سه‌لیم سواری) دا. ب مه‌رما دیارکرنا ریکن پشکیشکرنا کهسایه‌تیبان د رۆمانا هه‌واره‌دا، و زانبا ته‌کنیکین ب کار هاتی په‌نا به‌ر هه‌ر دوو ریکن به‌رچاف د بیافی پشکیشکریدا هاتییه‌ برن کو ئه‌وژی ریکا راسته‌وخو و ریکا نه‌راسته‌وخویه. د ریکا راسته‌وخودا، ژ به‌ر کو رۆمان ل سه‌ر بنیاتی فه‌گی‌رانه‌کا بابقی هاتییه‌ ئافاکن، و ژلانی ئه‌سه‌ری ریکه‌کا په‌سه‌ند کری بوویه ئه‌فجا کهسایه‌تیبان رۆمانی زیده‌تر ب فی ریکنی هاتییه‌ پشکیشکرنا و د ریکا نه‌راسته‌وخودا ژ ب ریکا ره‌فتار و کریارین کهسایه‌تیبان و دیالوک و مه‌نولوگین وان خوانده‌فان دگه‌ل کهسایه‌تیبان رۆمانی ئاشنا دین و ئه‌سه‌ری ژ فی ریکنی ب مه‌رما ب هیز ئه‌خستنا بنیاتی رۆمانی و فه‌گوهاستنا په‌یاما خوه‌ مفا وه‌رگریه‌. فه‌کوله‌ران د فی فه‌کولینیدا مفا ژ ریازا وه‌سفی - شلوفه‌کاری وه‌رگریه‌ و په‌یکه‌ری فه‌کولینی ژ پشکیشکرنا کهسایه‌تیبان، ئه‌وژ ب فی شیویه: ته‌وه‌ری ئیکتی: - کهسایه‌تی و رول و ئه‌رکی کهسایه‌تی هاتییه‌ به‌حس کرن. ته‌وه‌ری دووی: - ته‌وه‌رکی پراکتیکیه‌، گریدایه‌ ب هونه‌ری پشکیشکرنا کهسایه‌تیبان د رۆمانا هه‌واره‌ دا.

په‌یشتن سه‌ره‌کی: - کهسایه‌تی، پشکیشکرنا کهسایه‌تیبان، راسته‌وخو، فه‌گی.

١. پشه‌کی:

ته‌فتی رۆمانی ژ گه‌له‌ک ره‌گه‌زان بیکه‌هیت، کهسایه‌تی وه‌کو ئیک ژ کورتیا رۆمانا هه‌واره: ئه‌ف رۆمانه‌ ل سالا (٢٠١٣) ئی، هاتییه‌ چاپکرن. رویدان و کهسایه‌تیبان رۆمانی ژ که‌تواری کومه‌لگه‌ها کوردی هاتییه‌ وه‌رگرتن، لی رۆمانئیسفی به‌رگه‌کی هونه‌ری کریه‌ به‌ر وی که‌تواری و چه‌ند وینه‌کی ساخ و سه‌رنجراکیش ژ راستیا قوناغه‌کا میژوویی نیشاندایه‌. د فی رۆمانیدا، ده‌نگی هه‌ری ب هیز، ده‌نگی مستی یه‌. هه‌می هیثیا وی ئه‌وه‌ رۆژک ژ رۆژان به‌یت و بشیت قه‌سرا باب و باپیرین خوه‌ ل گوندی باخمسی کو ل سه‌ر ده‌ستی میرین تورکا هاتبو کافلکرن ئافه‌دان بکه‌ت و مالا خوه‌ به‌ته‌ ویری، دا ژ لایه‌کیه‌ ژ بن که‌فتی خالی خوه‌ (حه‌سه‌نی ئوزمین ئاغای، مه‌زنی گوندی (دی‌رکی) ب ده‌رکه‌فیت و ئه‌و ب خوه‌ بیته‌ مه‌زنی مالا باپی خوه‌ و ژلایه‌کی دیشه‌ دا نیزیکی مروف و عه‌شیرا خوه‌ بت و ل سه‌ر ده‌وسا باب و

بایرین خوه‌ بچیت و ریکنی ل به‌ر وی زولما ژ لاین رومی و میرین تورکاشه‌ ده‌رحق خه‌لکی ده‌یتنه‌ کرن ب راوه‌ستیت. لی پسه‌مه‌کی وی ب ناڤی (قادو)، دارده‌ستی میر و به‌گین تورکایه‌ و ل سه‌ر هه‌ستا نه‌یاری و هه‌لوپستی دژمنکارانه‌ یا خوه‌، به‌ره‌نگاری مستی و هه‌ر که‌سه‌کی د ریا به‌رژه‌وه‌ندیان وی ب راوه‌ستیت دییت. ئه‌سه‌ری ب ریا رویدانین فی رۆمانی په‌نجه‌ ل سه‌ر چه‌ندین کیشه‌ و گرتین جفاکین گریدای ب کومه‌لگه‌ها کورداشه‌ دناڤ ژینگه‌ها گوندیدا دریز کریه‌. ئه‌ف رۆمانه‌ وه‌کو رۆمانه‌کا ریالیزی ده‌یتنه‌ ته‌ماشه‌کرن. و بابقی سه‌ره‌کی وی کیشا نه‌یاری و نه‌ ئیکگرتنا ملله‌تی کورده‌. رۆمانئیسفی د فی رۆمانیدا گرنکیه‌کا مه‌زن ب ئافاکرنا کهسایه‌تی و سه‌روشت و ده‌رونی وان دایه‌ و ب ته‌کنیک و داریت و شیوازه‌کی هونه‌ریانه‌ شیایه‌ دیتنه‌کا قایلکه‌ر بده‌ته‌ خوانده‌فانی کو هه‌ر ئه‌ف چه‌نده‌ بوویه ئه‌گه‌ری هه‌لبژارتنا فی رۆمانی بو‌نونا فه‌کولینی .

٢. کهسایه‌تی:

کهسایه‌تی د به‌ره‌می ئه‌ده‌بیدا کهسایه‌تییه‌کا هونه‌ری و ئافرانیه‌یه‌، ئه‌فجا ناییت ب چافی کهسایه‌تییه‌کا واقعی به‌ریخوه‌بده‌ینی هه‌روه‌کو دفی پیناسا ساده‌ دا ده‌یتنه‌ خویا

المجلة الاكاديمية لجامعة نوروز

المجلد ٦، العدد ١ (٢٠١٧)

استلم البحث في ٢٠١٦/١١/١٥، قبل في ٢٠١٧/١/٧

ورقة بحث منتظمة نشرت في ٢٠١٧/٣/٢٨

البريد الإلكتروني للباحث: Ramadhan.haji@gmail.com

حقوق الطبع والنشر © ٢٠١٧ أساء المؤلفين. هذه مقالة الوصول إليها مفتوح موزعة تحت رخصة المشاع الإبداعي النسبية - CC BY-NC-ND 4.0

نهځنی بوچوونی کارتیکن ل سهر بوچونین رهنه‌گرین کلاسیک، بنیات‌گیری، فورمالیست و سیمپولوزیا کر، چنکو تشتی ل دهف فورمالیستان و نه‌خاسمه فلادیمیر پروپی گرنکییا خوه وهرگرتی، پیکهاتا کریاری بوو. پروپ د ځنی باوهریدا بوو که‌سایه‌تی (چند یه‌که‌به‌کی گوردراو و ناجنگیرن و به‌شداري له به‌ره‌مچینانی به‌های وه‌زیفی ده‌فه‌که‌دا ناکه‌ن). (به‌رنجی: ۲۰۰۶، ۲۳۸) ټانکو نه‌گه‌ر که‌سایه‌تی پیکهاته‌کا ب گور بیت (تشتی نه‌گور د فه‌گیرانیدا نه‌و نه‌رکن نه‌وین قاره‌مان پی رادین). (لمحدانی: ۲۰۰۰، ۲۴) نه‌ف نه‌رکه‌زی هر نه‌و کار و کریارین نه‌وین قاره‌مان ب نه‌نجامدانا وان رادین. نه‌ف گرنکییدانا پروپی بو رولنی کریاری هر نه‌و ته‌که‌زی کرنا نه‌رسته‌وی بو سهر رول و نه‌رکنی کریاری بوو. هوسا مه‌سه‌لا که‌سایه‌تی و ماهیه‌تا وی ل سهر بنه‌مای هنده‌ک بیقه‌رین ده‌روناسی هاته‌ پشت گوه‌ ټیکستن و که‌سایه‌تی هاته‌ به‌ریخوه‌دان وه‌کو یه‌که‌به‌کا زمانانیا به‌شدار د پیکهاتا ټیکستیدا. هه‌روه‌کو رهنه‌گرین بنیات‌گیری زی هر ب فی شیه‌وی مامه‌له‌ دگل که‌سایه‌تی کر و نه‌وان گوت (ټیکه‌هی که‌سایه‌تی ب تنی نه‌فسانه‌که‌ کو ژ ده‌رته‌جامی هزاره‌کا خه‌یالی په‌یدا دیبت و خوانده‌قان ټافرانده‌ری فی هزاریه‌). (مدرسی: ۱۳۹۰، ۳۱۹) ټانکو که‌سایه‌تی چ هه‌بوونا خوه‌ نینه، ده‌می ژ بن ده‌سته‌لاتا ټیکسه‌ری ده‌ردکه‌فیت نه‌فه‌ خوانده‌قانه‌ کو ب رییا سالوخه‌ت و ره‌فتار و کریارین هر که‌سایه‌تیبه‌کا خه‌یالی وینه‌کنی هزری ل ده‌ف خوه‌ د ټافرینیت. نه‌ف هزاره‌ نه‌یا دویره ژ نه‌وا تودوروفی جه‌ختی ل سهر کری و گوتی (که‌سان چ هه‌بوونا خوه‌ نینه ژ ده‌رفه‌ی په‌یقان، چنکو نه‌و ب تنی بوونه‌وه‌رین ل سهر روپه‌لانه‌). (بحراوی: ۱۹۹۰، ۲۱۳) ټانکو په‌یکه‌ری که‌سایه‌تی ب تنی ژ کومه‌کا په‌یقان ټیک ده‌یت و کاره‌کنی خه‌له‌ته‌ نه‌گه‌ر نه‌م ب چاڼی که‌سایه‌تین دورهیلی به‌ریخوه‌ده‌ینه‌ که‌سین به‌ره‌می نه‌ده‌ی. چنکو نه‌ف که‌سانه‌ (ب تنی د ته‌ځنی ټیکستیدا و اتادارن و نه‌گه‌ر مه‌ بقیت که‌سایه‌تین ژ ټیکستی جودا بکه‌ین و وه‌ک که‌سه‌کن دورهیلی کو خودان هه‌بوونه‌ سهر‌ده‌ری دگل بکه‌ین واته‌ نه‌م ب درستی د سروشتی نه‌ده‌بیاتی نه‌گه‌ه‌شتینه‌). (اخوت: ۱۳۷۱، ۱۵۲) نه‌فه‌ نه‌و بوچون بو کو سیمپولوزیا دا‌کوکی ل سهر کری چنکو که‌سایه‌تی ل ده‌ف وان ب تنی ناف و نیشانه‌ د ناف ټیکستیدا و ژ ده‌رفه‌ی ټیکستی چ ناسنامه‌ و خسه‌له‌تین مروفاه‌تی ناوه‌رگریت.

تشتی ل ځیری گرنک نه‌وه‌ بیژین د به‌ریخوه‌دانا هر هه‌می نه‌قان ریازان ته‌که‌زی ل سهر سه‌ته‌ری بوونا رولنی کریاری هاته‌ کرن. هه‌روه‌کو نه‌رسته‌وی ته‌که‌زی ل سهر

کرن که‌سایه‌تی (که‌سین ده‌ستکرد و ټافرانده‌نه‌ کو ل ده‌ف نه‌ده‌یدا چ داستان بیت یان دراما خویا دبن). (میر صادق، ۱۳۸۵: ۸۳) لی نه‌ف که‌سی ژ هزر و خه‌یالا ټیکسه‌ری ده‌یتنه‌ ټافرانن (خودان ساخه‌تین ده‌رونی و ره‌وشته‌، نه‌ف ټایه‌تمه‌ندیه‌ ب ریکا دیالوک و کریاری واته‌ نه‌و تشتی دکت و دیژیت دیار دیبت). (Abrams M.H, 1971,22) ل ده‌ف میخایل باختینی که‌سایه‌تی (که‌سه‌که‌ کو ب نه‌و تشتی دیژیت ده‌یتنه‌ پیناسه‌ کرن و نیاسین) (مدرسی، ۱۳۹۰: ۳۱۷) ل دویت بوچونا باختینی؛ هونه‌ری ټاخفتن و چه‌وانیا ب کارینانا زمانی ژ لاین که‌سایه‌تیبه‌، گرنکین ټایه‌تمه‌ندیه‌ کو پندقیه‌ ټیکسه‌ر به‌رچاف وهرگریت. ب فی واتانی کو ټیکسه‌ر که‌سایه‌تی ژ بو دان و ستاندن و سهر‌ده‌ری د ټافرینیت و هر نه‌ف چه‌نده‌ دیته‌ نه‌گه‌ری ټاشکرارکنا ره‌فتار و کریار و هزر و جهان بینیا که‌سایه‌تیبه‌ ده‌ف نه‌ده‌ی.

هر ب ریکا فان پیناسه‌ هاتا راده‌به‌کی گرنکییا که‌سایه‌تی وه‌کو ره‌گه‌زه‌کنی سهره‌کی ژ بو سازدانا بنیانا هونه‌ریا به‌ره‌می هاته‌ دیار کرن، لی به‌لی بو باشتر دیارکنا فی مژاری دی ژ روانگا چند زانا و فه‌کوله‌ران به‌ریخوه‌ده‌ینه‌ رول و نه‌رکنی که‌سایه‌تیبه‌ هونه‌ری.

۲.۱ که‌سایه‌تی دټافه‌را رول و نه‌رکاندا:

نه‌گه‌ر چاف خشانده‌کنی لسهر ټیکه‌مین شلوفه‌کرنا ل دور که‌سایه‌تی هاتیه‌ کرن بکه‌ین دبین نه‌رسته‌وی د په‌رتوکا خوه‌دا (پوټنیکا) ب کارنی شلوفه‌کرن و خواندن و ده‌ست‌نیشانکرنا ټایه‌تمه‌ندیین که‌سایه‌تیبه‌ تراژیدی رابوویه‌ و بزافا که‌سایه‌تی ل ده‌ف وی ژ کریاری ده‌ست‌پدکه‌ت، ب وی رامانی کو جه‌ختی ل سهر رول و نه‌رک و گرنکی و پیکه‌ها کریاری کریه‌ ټانکو چه‌مکنی کریاری به‌رفره‌ه‌ترین پانیا فه‌کولینا وی داگیر کریه‌ و د ریزه‌ندییا ویدا کریار ل به‌راهیا هه‌می ره‌گه‌زین دی که‌فتیه‌. پشکا دووی ژ (پوټنیکا) ب فی ټاخفتنی ده‌ست پدکه‌ت (له‌ به‌ر نه‌وه‌ی هونه‌رمه‌نده‌ لاساییکه‌روه‌ه‌کان، له‌ حاله‌تی کرده‌ودا لاسایي مروّف ده‌که‌نه‌وه‌ مروّفیش چار نیبه‌ یان باشه‌، یان خراپه‌). (نه‌رسته‌و، ۲۰۱۱: ۱۷) واته‌ که‌سایه‌تین درمی لاسایا کار و کریارین که‌سایه‌تین د واقیعی دا هه‌می دکن و کریار و ره‌فتارا هر مروفه‌کی ل بن کارتیکنرنا ټایه‌تمه‌ندیین باش یان خراب بوونا ویه‌. هر ژ فی روانگی د نه‌ده‌بیانا یونانیدا جه‌ختی ل سهر کریاری هاته‌ کرن کو دیته‌ هیژین و باه‌تی لاسایکرنی لی که‌سایه‌تی د واتایا ټایه‌تا نه‌رسته‌ویدا، د بلا دووی ژ گرنکی پیدانی هاته‌ خویا کرن.

ل دور رول و ئەركى كەسايەتېن د كارى ئەدەبىدا، گەلەك تېروائىنن جىاواز ھاتىنە پىشكىشكرن كو ئەف جىاوازيه زى ل سەر ئاستى ھزرىيا رەخنەگرىن ب سەر قوتابخانە و شەپولېن ھزرىن جودا جودا پەيدا دەيت لى ئەو تشتى ل فېرى ژ ھەزى گوتتى ئەو كۆ بېزىن گرنگىدان ب مەسەلا كەسايەتېن ب شىوھكى رزد و كۆير دگەل بزافا ھىومائىستى ل رۇژئافا گەشە كر و ھىدى ھىدى مۇف سەنتەرى و مەسەلا تاكگەرايىن جھەكى تايەت د كەلتورى رۇژئافايدا ب خوەفەگرت. ئەفنى چەندى كارتىكرنا خوە ل سەر گورەپانا ئەدەبى و ھزرا ئىسەرىن مەزن كر ئانكو ئەف چەندە ل دوماھىيا چەرخى ھەزى رويدا و ھەر ژ وى دەمى گرنگى ب خاوندنا كەسايەتى و شلوقەكرنا كەسايەتيا مروقان ل دويف تايەتمەندىن دەرونى و جەستەبى ھاتە دان. بۇ فنى چەندى دەيتە گوتن ((رۇمان ل چەرخى ھەزى ھاتىيە ھەزىكرن، لى ل چەرخى نوزدى خۇ ل سەر پېن خۇ ركائىيە و خۇ سەپاندىيە، ھوسا دگەل پىشداچوونا دەمى گرنگىيا وى مەزىنويە.)) (عەبدولقادىر: ۲۰۱۲، ۱۶).

ھوسا سەد سالىيا ھەزى بو زەمىنە خوەشكەرەك بۇ ھاتنا چەرخى زىرىنى رۇمانى و ب ھاتنا چەرخى نوزدى رۇمان چ ژ ئالىي ھزمارا بەرھەمان و چ ژ ئالىي زمان و بىنايتقە گەھشە گويپىكى چنكو د فنى قوناغىدا رۇمانئىستىن ھەك ستاندا، بەلراك ، تولستوى، دوستويفسكى، چارلز دىككز، فلوپېر، تورگىيف، ھىگوى و... گرنگىياكا زىدە ب ئافاكرنا كەسايەتېن بەرھەمى خوە ددان بۇ نمونە كەسەكى ھەك بەلراكى (كەتە ژىر كارتىكرنا تىورا فەيلەسوفى ئافدارى سوئىسرى لاواتر ئەوا ب ئافى زانستى خاوندنا سەروچافان - علم الفراسە - لەوما د ئافاكرنا كەسايەتېن بەرھەمى خوە گەلەك گرنگى ب روخسار و سەروبەرى وان ددا، چنكو ل دويف فنى تىورىن خاوندنا سەروبەر و روخسارى پشكەكە ژ زانينا ھزى و كەسايەتيا قارەمانا. (عبداللھيان: ۱۳۸۱، ۴۱۹) ديسان تولستوى و دوستويفسكى ب بەرھەمىن خوە رۇمان گەھاندە ئاستەكى بلند. ئىك ژ تايەتمەندىن رۇمانىن وان ئەو بوو كو شىيان رامانەك مروفايەتى د ژيانا خەلكى ئاسايدا بەرچاف بكن چنكو ب كۆيرى دچونە د ئاف جىھانا ئافخوييا مروفايدا.

ھەر چەوا بىت ئەف راستىيە ناھىتە رەد كر كۆ مېژوويا گرنگىدان ب كەسايەتېن يا ھەفدەمە دگەل پەيدا بونا ھونەرى رۇمانى چنكو مەسەلا گرنگىدان ب كەسايەتېن

فنى چەندى كۆبوو و رولى كەسايەتېن د خەمەتكرنا كرىارىن چىروكىدا ديار كۆبوو. ب گوتتەكا دى كەسايەتى نە ئارمانجە، ب تنى رىكەكە كۆ ئىسەر ب كاردىنىت ژ بۇ گوتن و پراگەھاندنا كرىارىن چىروكى.

بەلى كەسەكى ھەك رولان پارتى، ل دويف تىگەھەكى ئازادتر و دوير ژ مەسەلا ئەركى بەرپخوھدا كەسايەتېن، ھەر چەند ئەوى زى د ھەر دوو پەرتووكىن خوە دا ئەوين ب ئافى (ئىسەن ل پلا سفردا) و (چىزى دەق) رەگەزى رويدانى ب گرنگىزىن رەگەز ھەزمارت بەلى پاشى د پەرتوكا (s/z) دا، بوچونا خوە دگھورىت و دېزىت: (خاوندەھان ل دەمى خاوندنى كۆمەكا تايەتمەندىن كەسايەتېن د ھزرا خوەدا بەر ئىككە دىنىت پاشى ب بەر ئىككە ئىنانا فان تايەتمەندىيان ئافەكى دانىت ل سەر كەسايەتېن) (اخوت: ۱۳۷۱، ۱۴۷) پارت ژ بۇ روشەكرنا بوچوونا خوە دېزىت (خاوندن بزافەكە ژ بۇ ئافلىدانى. ب وى رامانى كۆ ژ بۇ ھەر پىزانىنەك ل دور كەسايەتېنەكى دەيتە دان ئەفجا خاوندەھان ھەندەك ساخەتېن واتاي بۇ بىنىت). (اخوت: ۱۳۷۱، ۱۴۸) ھەر ژ بەر فنى چەندى بوو پارتى جەختى ل سەر فنى چەندى كر و گوت (ئەو تشتى د رۇمانا نويدا كەفن بووى نەك شىوئىن ئىسەنى نە، بەلكو كەسايەتېنە. كەسايەتى ھندا تايەت بووى كۆ ئىدى ب ئاسانى ناھىتە ئىسەن). (عبداللھيان: ۱۳۸۱، ۴۲۲) لى ل بەراھىيا ئەھان فەكولەران، كەسەكى ھەك ھىزى جىمىزى د گوتارا خوەدا ئەوا ب ئافى (ھونەرى رۇمانى - ۱۸۸۴) باھەتەكى تېروتەسەل ل دور كەسايەتېن ئىسى و گرنگىياكا تايەت ب مەسەلا كەسايەتېن دا.

ھىزى جىمىزى، نە ب تنى د رۇمانىن خوەدا گرنگى ب دوبارە ئافاكرنا ئالىين دەرونى و ھزرىن كەسايەتېيان ددا بەلكو ب رىنا گوتارا خوە ھوسا ديار كر (كەسايەتى و كرىار كارتىكرنى ل ھەفدوو دكەن) (اخوت: ۱۳۷۱، ۱۲۹) و بۇ فنى چەندى گوت: ((ما كەسايەتى چىيە؟ ھەر ئەو بى رويدانىن چىروكى بەرچاف دكەت و رويدان چىيە؟ تشتەك ژ بلى وئەكرنا كەسايەتېن نىنە. (ماتىن: ۱۳۸۶، ۸۴) ئانكو د رامانا وئيا لوژىكىدا ھەر دوو ژ پىدقېن كرىارا فەگىرائىنە. ھەر ھەك د فەگىرائان نويدا زى تەكەزى ل سەر فنى چەندى ھاتە كر كۆ رويدان ب تنى رولى خوە ناگىرىت بەلكو پەيوندىيا وى ب كەسايەتېن ھەيە كۆ پەيوەندىيەكا دوو لايەنىيە و ھەر دوو پىككە دىنە تەمكەرىن ئىك.

بهر تهریزین. (میرصادق: ۱۳۸۵، ۸۷) د فنی ریکیدا، شیسهر ژ بو سالوخذان و هلسه‌نگاندا تایه‌تمه‌ندیین ره‌فتاری و دهرونی یین که‌سایه‌تیی، ئەفجا ژ جه‌کئی لوژیکی وی دئینته د گوره‌پانیدا و تایه‌تمه‌ندیین وی ب شیوه‌کئی راسته‌وخو و ناشکرا بو خوانده‌فانی به‌رچاف دکه‌ت. (Kenan:2005,61) ئانکو شیسهر هر هه‌می تشتان ل دور ره‌وشت و ره‌فتارین که‌سایه‌تییان دزانیت و مغایز ژ ((وه‌سفرکردنی بالا و دم و چاو و جلوه‌برک و سچای دهره‌وه‌ی کاره‌کنه‌ر وهرده‌گریت بو نه‌وه‌ی وینه‌به‌کی به‌رجه‌سته‌ی ئەومان پیشکەش بکات، یان به‌کاری ده‌هینی بو نه‌وه‌ی باری دهروونی ئەومان بو روون بکاته‌وه)). (ئه‌لوه‌نی: ۲۰۰۹، ۱۳۰)

ئه‌ف ریکه‌ل ده‌ف چیرۆک‌شیس و رۆمانشیسین به‌ری گه‌له‌ک ده‌اته ب کارئینان و رۆمانشیس به‌ری، بئی به‌رچاف وهرگرته‌ه‌لو‌بستی خوانده‌فانی (ل دویف بو‌چوون و تیروانینن تایه‌ت ب خوه‌به‌حسین هه‌می تشتان دکر و بریارین خوه‌د سه‌پاند). (سایر: ۲۰۰۱، ۱۸۸) به‌لی بو فنی ده‌می ب کارئینانا وی رۆژ ب رۆژی کیمتر لی هات چنکو خوانده‌فانی فی سه‌رده‌می چه‌ز دکه‌ت رۆلی سه‌ره‌کی بو وی ب زفریت و ل دویف تیگه‌هشتن و لیکدانه‌وه‌یین خوه، واته‌ل دویف چه‌وانیا ناخفتن و لئین و ئەو کریار و ره‌فتارین ژ که‌سایه‌تییان دهرده‌ک‌ه‌فیت ب کاری خواندن و دوباره‌ ئافاکرنا که‌سایه‌تییان هر قاره‌مانه‌کی رابیت و هر ئەف چه‌نده بو ئەگه‌ر کو د بیافی فه‌گیرانا ئەفرۆدا خواندینن جیاواز ژ بو ئیک که‌سایه‌تی په‌یدا بن.

ب هر شیوه‌کئی بیت ئەف ریکه‌ب ریکا (راکه‌هاندن - telling) و (شلوفه‌کردن)، زی ده‌یتنه‌ ناکرن. چنکو رۆمانشیس ((وینه‌ی کاره‌کنه‌ره‌کانی له‌ دهره‌وه‌ ده‌کیشی و راهی هه‌ست و سۆز و بیرواوه‌ر و پانه‌ره‌کانی ده‌کات و به‌دوا داچوون بو هه‌ندی هه‌لسوکه‌وتی ده‌کات و هه‌ندیکیان شیده‌کاته‌وه، زۆر جار به‌بی پیچ و په‌ناو به‌ شیوه‌به‌کی روون و ناشکرا رای خوینان ده‌داتی)). (شیخانی: ۲۰۱۴، ۵۵)

ل دویف فان ییزانینان، ئەگه‌ر مه‌ بقیت ب ریکا راسته‌وخو که‌سایه‌تییان پیشکیشکری د رۆمانا (هه‌واره‌دا، بده‌ینه‌ نیاسین ئەفجا پیدقیه‌ که‌سایه‌تییان ژ روانگا دوو فه‌گیران به‌رجه‌سته‌ بکه‌ین:-

- ۱- فه‌گیرئی هه‌می تشت زان کو دبیت هر شیسهر ب خوه‌بیت.
- ۲- که‌سه‌کئی به‌شدار د رۆمانیدا.

دگه‌ل بزافا هیومانستی گه‌سه‌کر لی دگه‌ل هاتنا رۆمانین دهرونی نه‌وژی ل سه‌ر ده‌ستی رۆمانشیسین سه‌د سالییا نوزدی ئەفجا ب درستی گزنگی ب خواندنا که‌سایه‌تیی هاته‌دان ژ ئالین پینکها‌تا ویا دهرونی و روخساریقه‌.

۲.۲ هونه‌ری پیشکیشکرنا که‌سایه‌تییان:-

پیشکیشکرنا، ئیک ژ ریکین گزنگ ژ بو دانه‌نیاسینا که‌سایه‌تییان که‌ هه‌رده‌م رۆمانشیس ب فه‌ر دبیت دا ب فنی ریکئی ب کاری وینه‌ کیشانا که‌سایه‌تییان رابیت، چنکو ئەف که‌سین ئافرانندی (د بی ئیراده‌ و ئەفه‌ پینوسی شیسهریه‌ ژیان، لئین، گیانی هه‌فرکی و هه‌فالیی و هه‌تا ره‌شینی و بی ئومیدی د دهرونی واندا ساخ دکه‌ت. پیدقیه‌ شیسهر د پیشکیشکرنا که‌سایه‌تییاندا، هه‌رده‌م دگه‌ل که‌سایه‌تییان به‌ره‌می خوه‌بیت. دگه‌ل وان بژیت و چه‌ز ژ وان بکات و دهره‌فاتی ب ده‌ته‌ وان دا هر ئەو ب خوه‌دهرپینن ژ هه‌ست و بیره‌تان و باشی و خرابی و جانی و کریتی و ده‌فده‌قین هزرین خوه‌ بکه‌ن) (www.tebyan.net) چنکو ب ریکا پیشکیشکرنا، که‌سایه‌تی دبته‌ خودان کومه‌کا (تایه‌تمه‌ندیین ره‌وشتی و دهرونی و ئەف تایه‌تمه‌ندییه‌ د کریار و ره‌فتار و ئەو تشتی دبیزن و بی رادین دیار دبیت). (میرصادق: ۱۳۸۵، ۸۴) هوسا دیاره‌ ئافراندن و پیشکیشکرنا که‌سایه‌تییان پروسه‌کا هه‌رمه‌کی نینه‌ و شیسهر گه‌له‌کئی هه‌شپاره‌ دا ئەو که‌سین ژ هزر و خه‌یالا خوه‌ د ئافرنیت دگه‌ل پشه‌رین راستیی بگونجیت یان نژیکی راستیی بن چنکو خوانده‌فان بو هر لئین و ره‌فتاره‌کا ژ که‌سایه‌تییان دهرده‌ک‌ه‌فیت خواندنه‌کا واتای ده‌ته‌ سروشتی وی و چه‌ز دکه‌ت ئەف که‌سه‌ نژیکی که‌تواری بن، فیجا شیسهر بو هندی کو ب درسته‌ای بشیت (خوانده‌فانی ب راستییا وی ژ یانی قابل بکات ئەوا ئەو وینی وی دکیشیت). (عه‌بدولقادر: ۲۰۰۸، ۱۱۶) پیدقیه‌ د پیشکیشکرنا که‌سایه‌تییان به‌ره‌می خوه‌دا چه‌ند ریکان بگریته‌ به‌ر کو ژ به‌رچاقتین ریکین پیشکیشکرنا ئەف هر دوو ریکه‌نه‌:

۱- ریکا راسته‌وخو.

۲- ریکا نه‌راسته‌وخو.

۲.۲.۱ ریکا راسته‌وخو: (الطریقة التحلیلیه - ل Telling):

د فی شیوازیدا که‌سایه‌تی ل سه‌ر زاری شیسهر یان فه‌گیرئی هه‌می تشت زان یان ژ گوشه‌نیگایا که‌سه‌کئی د چیرۆکیدا ئاماده‌، ده‌یتنه‌ پیشکیشکرنا، هوسا تایه‌تمه‌ندی و سروشتی که‌سایه‌تییان به‌شدار د چیرۆکیدا ده‌یتنه‌ رۆشه‌کرنا و کریارین وان دکه‌فته‌

قارمانین خوه ژ دور هیل و میژوین و وردگریټ لهوما ژی ئهوی پیزانین باش ل دور ئهو تشتی دقتیسیت ههه و تهکزی کرنا وی ل سهر فی شیواری ب مهرما قهناعت پین ئینان و سهرنجراکیشان و تیکه لکرنا ههست و سوزین خواندهفانی دگهل قارمانین رومانیه دا کو وینهکی درست و نیریک ژ واقعی ههیی پیشکیشی خواندهفانی بکته.

د روماننا (هواره)دا، ئهگر نه پیزین ههر ههیی قارمان، لی ب پشتراستی دپیزین پتیریا قارمانان ب فی شیوهی هاتینه پیشکیشکرنا. نهخاسمه قارمانین سهرهکی ههر ههیی پین کهتینه بهر چافکی (عدسه) فهگیری و ل سهر کنی زوم کریت پشکهک ژ تابهتمه ندین وی پین دیار کرین و هندهک جارانی حوکی ل سهر وان ددهت، یان ژی ب ناشکرایی ئهوان ههقهبر دکته. ئهف ههقهبرکرنه زیدهتر دناقهرا ههر دوو قارمانین سهرهکی (مستی) کو نوینهری قهنجی، دلپاک، مهردینی، فیان، نازادی و یهکسانین یه و (قادو) کو کهسهکی خراب، دلرهش، نه مهرد و ههز ژخوه کهر و دزمئی ملله تیه.

تشتی سهرنجراکیش د فی رومانیدا ئهوه سچای ژ دهرقه پین قارمانان واته کیشانا دیم و وهسفرکرنا بهژن و بالاپین وان پین هاتینه پشت گوه ئیخستن و ئیسهری قیایه ب رینا بهرجهسته کرنا ههست و ههزین دهرونی، ئهفی دیتنی ل دهف خواندهفانی پهیدا بکته کو ئهو گهورینین د ناخ و دهرونی قارماناندا پهیدا دین گرنگرته ژ وهسفدانا روخساری وان لهوما نیشاندانا تابهتمه ندین دهرونی تیرا هندئی ههیه دا خواندهفان قارمانان ب نیاسیت و دویر ژ پینکهااتا سهر و سچای وان پهیوه ندین ب وان بکته. ههر ژ بهر فی چه ندیه کو گهلهک جارانی ههست ب هندئی دهینه کرن ئیسهر پین رهفتار و کریارین قارمانان شلوفه دکته یان ههر ئهوه کو بهر پرسیاریا بهرچا فکرا هزرین قارمانان ب ستوفه دگریټ، ئهفه ژی زیدهتر یان ل دهسپینکا ههر پشکهکا نوی یان ژی ل دومهیا پشکان روی دته.

د نافا روماننا (هواره)دا، قادو وهکو ئیک ژ قارمانین سهرهکی دهینه هزمارتن کو گهلهک جارا بهحس ژئی دهینه کرن بهلی ئاماده بوونا ویا درست ههتا پشکا نههی گرو دیت و هوسا پشکیشکرنا وی دکه فیه سهر ملی فهگیری ههیی تشتی زان یان قارمانین دی پین روماننی لی ئهف چهنده ژی دیتنه ریخوهشکه رهک دا دهمی دهینه د ناف جهرگنی رویداناندا، ئهفجا خواندهفان ژی سهرهرا وی ههیی چا فیری

چ پین نه فیت دهمی کهسایه لی سهر زاری فهگیری ههیی تشتی زان یان کهسهکی دی بهینه پیشکیشکرنا بو فی مهرهمی دی گهلهک جارانی جهنائی کهسی سپی بکار ئین و ب کاری سالوخدانا وی کهسی رابن واته (دهرقه تی نادهنه خواندهفانی کو ب شیوهکی راسته وخو پهیوه ندین ب کهسایه تیان بکن. ههتا هندهک جارانی پشتی ههر پشکهکا روماننی یان رویدانهکی ئیسهر دهینه د نافا چروکیدا و نهنجامین سنجی، جفاکی و فهلسه فییا چروکی بو خواندهفانی رهقه دکته، یان ب شیوهکی ناشکرنا کهسایه تی د قوناغه کیدا دهیلیت و بهرهف پیشکیشکرنا کهسایه تیه کا دی دجیت. ب ههر شیوهکی بیت خواندهفان ههر دم ههست ب ئاماده بوونا ئیسهری دکته و نه چاره ژ گوشه نیگیا وی بهری خوه بدهته چروکی. سهلقه یا ئیسهری د ئاخفتن و رهفتارین ههر کهسه کیدا هندنا زیهه کو نه شیت نهفرت و پیزاریا خوه ژ کهسین خرابین چروکی فه شیریت.) (پیشاب: ۱۳۷۴، ۱۴۴).

د روماننا (هواره)دا، ژی ب باشی ههست ب ئاماده بوونا ئیسهری دهینه کرن ههتا وی رادهی کو هندهک جارانی ب ناشکرایی ههز و فیانا وی بو هندهک کهسین وهک (مستی، مام ههسن، ههسه فی ئوزمین ئاغا، جه میلی براین قادوی) و کهرب و نه فیانا وی بو کهسین وهک (قادو، سولتان، والی وانی، رومی) یا بهرچا ف دیت. د فی فه کولینیدا ژئی ئه م دی ههولدهن ل دویف ریکا راسته وخو و گرنکیدانا ئیسهری بو کهسین پیشکیشکرنا ئامازه ب ههر دوو ریکان بدهن.

۱ - ۱ پیشکیشکرنا کهسایه تیان ب ریکا فه گیری ههیی تشتی زان:

ئیکه م ئاخفتن کهری خواندهفان روی ب روی وی دیت فه گیری ههیی تشتی زانه. ئهف روی ب روی بونه هندنا بهرچا فه کو ژ سهرجه م (۳۷) بهشین روماننی د (۳۶) بهشادا، فه گیری ههیی تشتی زان ههر ژ دهسپینکی هه بوونا خوه د سه پینیت و ههر ئهوه ل دور قارمانان د ئاخفتن و ئهوان بو خواندهفانی دته نیاسین، ههتا وی رادهی ئهف سه پانده یا زیهه کو دگهل پیشقه چونا روماننی خواندهفان ژی ب سهر فی شیواری هه لیدیت و دزانیب دگهل دهسپینکرنا پشکهکا نوی، دی فه گیری ئاماده بیت دا وینهکی تمامتر و روهتر ژ قارمانان پشکیش بکته. ههر ژ بهر فی چه ندی ژی قالنی فه گیری یا ب سهر روماننی زاله، ئانکو یا ئیک دهسته و شیوی راگه هاندنی یا بیقه دیاره. بو فی چه ندی ژی دشین بیژین سواری وهکو ئیسهری روماننی، زیدهتر رومانئیسه کی ربالیزمییه و ههردهم بویره و جهی قهومینا بویرهان و

برگه‌ی‌کا دیا فه‌گیرانیدا به‌رچاف دکه‌فیت دهما دوپاتی ل سهر ناخفتنا خوه دکه‌ت و دپیت: ((نهو قادیو به‌س خوه و مالا خوه ل به‌ر بت و بؤ و جا خوه ده‌ستی خوه پافیت دوپتی سه‌ی ژمی هه‌که نهو قادیو هه‌بت یان بلا هولانی ب سهری وی بکه‌ن.)) (سواری: ۲۰۱۳، ۲۲۵) هه‌ل فیری ب فنی سالوخدانی فه‌گیری هه‌می تشت زان بی هیتی بوونا خوه ژ قادیو دیار دکه‌ت. ههر دیسان ره‌خنی لی دگریت کو که‌سه‌کی شوپشتیه و نهف که‌سی هوسا خودان فنی هه‌لوپستی دژمنکارانه بیت زنده بی ترسناکه چنکو بؤ پاراستنا به‌رژه‌وندین خوه دئی هه‌می ریکا ب کار نییت نه‌فه‌زی نیشانا هندیه کو قادیو نه جھی باوهری یه. که‌سه‌کی سته‌مکاره، دژمن و نه‌یاره، به‌رژه‌وند خواز و هه‌ز ژ خوه‌که‌ره. ل به‌ر ناف و پوست و مه‌زناهی دگره‌یت. هه‌ز ناکه‌ت که‌س سهری ژ وی بستنییت. هه‌تا نه‌گه‌ر بووی دئی به‌ر پیکا دانیت دا نه‌وین د ریکا وی و هه‌زین ویدا دراوه‌ستن ژ ناف به‌ت. قادیو خودانی خوه و فان تایه‌تمه‌ندیانه. فه‌گیری هه‌می تشت زان ژمی ب شیوه‌کی راسته‌وخو نامازی ب فان هه‌می ره‌فتار و هه‌تا هه‌زین وی دده‌ت. دیسان گه‌له‌ک لایه‌نین فه‌شارتی و نه‌نین وی ناشکرا دکه‌ت. ((قادیو ژمی به‌ر کوچکی خوه خوزی راهیلان کو روزه‌ک به‌یت مستی ژمی وه‌ک بائی خوه ب تافه‌کی چت و ب گه‌له‌مه‌کی بکه‌فیت دا ل ناف عه‌شیره‌تا ههر نهو بمینیت.. دا پتر میر قه‌دری وی بگرت و پتر گوهی خوه بده‌تی.. قادیو باش دزانت هه‌که مستی نه‌ت که‌س نینه سهری ژ وی بستنییت.. به‌س مستی یه دزانت تا بیستی بخوینت.)) (سواری، ۲۰۱۳، ۸۰) ل قیره ره‌فتارین قادیو ب شاره‌زایی و هویر بینی هاته وینه کرن دهمی هوسا که‌رین خوه ژ مستی فه‌دکه‌ت نه‌فه نیشانا هندیه نهو حسیه‌کا زنده بؤ دکه‌ت لی ههر چه‌وا بیت د ههر وینه‌کی فه‌گیری ل سهر زاری فه‌گیری و بؤ نهو هه‌ستا نه‌فیان و نه‌ره‌زامه‌ندییا شیسهری هه‌مه‌ر قادیو هه‌می ههر هه‌مان هه‌سته ل ده‌ف خوانده‌فانی ژمی په‌یدا دبیت و ب چ ره‌نگا بی ژمی رازی و دلخوش نینه چنکو ب تئی ل دوپت زهره‌ر و زیانی دگره‌یت. نهف جوره قاره‌مانه ب قاره‌مانین نه سهرنج راکیش ده‌ینه نافیلان چنکو ((ده‌سته‌ل‌اته‌کا ماتریالیا هه‌می ئاسته‌نگان پیی دئیخه وان ئارمانجین که‌سایه‌تیا سهرنج‌راکیش هه‌ول دده‌ت ب جه بینیت، یان ژمی ب هنده‌ک سالوخته‌تین ره‌وشتین نه‌گه‌تیت ده‌ینه سالوخدان د داب و نه‌ریتین جفاکی رومانفیس دا، د سهر فنی چه‌ندی را هه‌بوونا وان د رومانفیدا د پیدفی نه، چونکه نهو دینامیکا هه‌فرکی نه، و د وی دا بکه‌رن.)) (عه‌دولقادر، ۲۰۰۸، ۱۵۰)

مانی باشتر بشیت ب ریکا نهو پیزانین پیش وه‌خت ل سهر که‌سایه‌تیا وی هاتینه دان ب وان ناخفتن و گوتنا قابل بیت و نهو هزر و وینه‌یا ل دور که‌سایه‌تیا وی ل ده‌ف په‌یدا بووی بیته هزر و وینه‌کی لوژیکی. شیسهر بؤ فنی مه‌ره‌می ده‌ستینکا پشکا دووی دکه‌ته ده‌رگه‌ه‌ک دا گرنگترین پیزانین ل دور که‌سایه‌تیا قادیو بده‌ته مه و هه‌تا مافی دته‌ته خوه، دا پشکه‌کی ژ هزر و نهوا د دل و ده‌رونی ویدا د قه‌ومیت خویا بکه‌ت دیسان شیسهری دقیت پیشوه‌خت نه‌گه‌ری نهو ره‌فتار و کریارین د درپژاهیا رومانفیدا ژ قادیو ده‌رکه‌فن بؤ مه‌ دیار بکه‌ت. ((پشتی قادیو ل شارنی وانی زفریه فه‌ کیفا وی گه‌له‌ک هات.. هه‌می ناخفتنن والی وانی ئینانه پیرا خوه کو ناخفتن دایی نهو ههر وی دنیاسن.. نه مستی و نه خالی وی حه‌سه‌نی ئوزمین ناغای ل به‌ر چو نین و ده‌ستین وی ژ وی را بؤ ههر تشته‌کی بکه‌ت و ب هه‌می شیانین خوه میر دئی هاریکاری وی که‌ت.. دا ده‌ستی خوه دانت سهر هه‌می عیل و عه‌شیرا و بی گوهی خوه نه‌ده‌تی چ نه‌خوشیا ل دونیایی هه‌می ب سهر بین و ته‌له‌کی بؤ فه‌ده‌ن دا ئاف و ئاف چت.. نوکه قادیو خوه گه‌له‌ک ددانت و ناخفتنا نهو دپیت دئی ههر نهو بت.. ما بی سولتان دگه‌ل دا بت ئیکی دی هه‌یه بیژی نه یان ناخفتنا وی ل عه‌ردی بده‌ت و خوه ل به‌ر سینگی بده‌ت.)) (سواری: ۲۰۱۳، ۱۲) نه‌فه ل فیری د فنی پیشکیشکریندا ب ناشکه‌رایی پشکه‌ک ژ تایه‌تمه‌ندیین ره‌وشتی و ره‌فتاری بین قادیو دیار بوون، کو خودان که‌سایه‌تیه‌کا لاواز و دوپه‌لانکه. گوستیرکا تبلا میر و سولتانییه. بؤ وی نه خه‌مه ملله‌تی وی ل به‌ر نالینا دژمن و نه‌بارا بیت چنکو نهو قه‌ت نزانت ملله‌ت و عه‌شیره‌ت و خه‌له‌ک چنه. سهر فنی هه‌میی را، ل به‌ر مه‌زناهی دگره‌یت نه‌فنی چه‌ندی هه‌میی دکه‌ت دا سهری ژ مستی و که‌سین نیزیکی وی وه‌رگرت. نهف لاوازییا د که‌سایه‌تیا قادیو هه‌می هه‌می که‌س دینن. هه‌تا میر و سولتان ژمی بین ب سهر فنی لاوازیی هه‌لوین و ههر نهو بزافنی دکه‌ن ره‌یین فنی لاوازیی ب هیز بیخن له‌وما ژمی ((قادیو کره‌ وه‌کیل و مه‌ندوبی خوه د ناف عه‌شیره‌تا دا..)) (سواری: ۲۰۱۳، ۳۸) دا دوپه‌ره‌کی و نه‌ه‌زین د ناف خه‌لکیدا په‌یدا بکه‌ت. شیسهر نه‌شیت که‌رب و نه‌فیان خوه ژ قادیو فه‌شیریت و ب ناشکه‌رایی دیار دکه‌ت کو به‌ک و پاشا گوهی وان بی ل مروفتین فساد و چنه ژ نشین قادیو چنکو ((وی به‌س خوه یا ل به‌ر و ژ بلی خوه که‌سی نایینیت و ل نک وی چو نینه بؤ وج و مفاقی خوه ده‌ستی خوه پافیت دوپتی که‌ری ژمی و هه‌می رینا بگریت.)) (سواری: ۲۰۱۳، ۴۷) نهف ته‌که‌زی کرنا شیسهری د

هېشتا يې بچويك هېتيم دېت و رومييا خه له فې بايې وى دگهل حهفت زله مين دى ب قناريقه كرن. كوچك و قهسرا وان ل باخمسې كافل كرن لهوما هاتنه گوندې دىركې و ل بهر دهستې خالى خوه حهسهن ناغاي، مهزن دېت و دهيك وى گوزې كچا نوزمين ناغاي رح و ژيانا خوه دانا سهر په روه رده كرنا مستې و براين وى سه لېمې و خويشكا وان مهې خانې. بهلې هه مې هزارا مستې نه وه جاره كا دى قهسرا باخمسې ناغا بكهت و مالا خوه به ته وىرى. ((مستې وهسا بۇ چۇ هه كه وى قهسرا باخمسې ناغا كر و مالا خوه بره وىرى دى رومي هرزه كې بۇ كه ن.. ديسا دى نيزيكي مروقين خوه بت نه وين نوكه ژى دور.. نه وين ل نك خالى وى ژى دى ب وى قه هويين و يين دى ژى دى بهرې مستې لې بت و هه ر ئيك ب لايې خوه قه تخسېر ناكهت..)) (سوارى: ۲۰۱۳، ۵۲) ل قيرى ب هاريكاريا فه گيرى هه مې تشت زان ره هنده كې سه ره كې ژه سايه تيا مستې ديار دېت نه وى قه بول نه كرنا زولم و ستنې ل سهر خه لكې ملهت و عهشيرهت و گونديين ويه. ئيسه بۇ سه رنجرا كيشتر كرنا كه سايه تيا مستې گه لك جارا سه رها تيا باب و بايرين وى دئينته ده ليه ستكا رومانيدا و وهسا ديار دكهت مستې ب گه لك سالوخه تا يې دايه بايرى خوه، عوزير ناغايه كو ل وهختيدا مهزنى عهشيرا خوه بوو و ل سهر رهوشا خرم و كهس و كار و هه مې عهشيرا خوه يې هايدار بوو و خوه ل دهرده و گرتين وان دكره خودان. باي وى ژى ب نالوزى و خلمه تين خه لكيفه يې مژويل بوو و سه رى خوه ژى د فې ريكيديا ژ دهست دا. فيجا مستې ژى ل سهر دهوسا وان دچيت و بهر فائيكرنې ژ مافين گهل و ملهقې ب نارمانجا ئيكې و دومايكي دزانيت. نه ف ميژانې و سه ربلندى و فيانا د خويينا مستې دا گه فزيت سه رنجا ده روه ران زور ب بالا خوه قه دكيشيت هه تا وى راده ي گه لك جارا فه گير نه و كاريگه رى و سوز و خوشه ويستيا كه سين دى يين د رومانيدا هه مبه ر مستې هه ي ديار دكهت. بۇ نمونه (دهيك وى، مام هه سن، خالى وى حهسهن ناغا، جهيلې براين قادو، جانگير ناغا، شه مسى خان ...) نه فه نه و كه سين نيزيك بۇ مستينه كو ئيسه ر ب ريكا وان باشتر كه سايه تيا مستې بۇ مه ده ته نياسين. هه ر چه وا بيت مستې هه لگرا كومه كا تايه تمه نديين باش و سه رنجرا كيشه لى دقيت ژ بير نه كه ين د ژين گه نجاتي دايه و نه فه وه لى دكهت ب حوكمې ژيېن خوه هنده ك تايه تمه نديين دى ژى ل دهف هه بن بو نمونه: (سه ر رهق و خوين گه رمه و زيده يې بيهن ته نگه).

بۇ وى هه فركييا به رده واما دناقه برا مستې و قادويدا هه ي ئيسه ر هه رده م د جه يه يا مستې دا دراوه ستيت و نه شيت هه ز و فيانا خوه بۇ مستې ديار نه كهت. هه ر ژ بهر فې فيانې ژى و ب باشترين شيوه په سنا وى دكهت و دپيژيت: ((نه و كنه ميژه و كه سى نه دايه ب كه سى فه هه ر وهك نه وى دايه ب بايرى مهزنى بنه مالا وان عوزير ناغاي فه.. چونكي هه مې كار و رهوشتين وى د كيشنه سه ر عوزير ناغاي.. يې ميژاخه.. يې دادين قه بيل ناكهت.. هندى بيژه يې مه رده.. يې روى خوش و فه يه.. كوچكا وى هه ر يا ناغه دانه.. ديوانخانا وى هه را گرديايه يا پر ميتهان و ريشنگه.. كهس يې مراد ژ مالا وى نارقيت.. ژ بهر هندى ژى هه مې عتل و هوز گوھى خوه ددهنى و خوه بۇ د چه مين و ل ده روه ر خه ردين و يا وى دقيت دى نه و بيت..)) (سوارى: ۲۰۱۳، ۱۶) ئيسه ر نه بهس جاره كې بهلكو به رده وام ب ته رزين جورا و جور په سنا مستې دكهت دا گوپيتكا رهوشت و رهفتارين ل دهف فې قاره مانى هه ي بۇ خوانده فاني بهرچاف بكهت. بۇ فې مه رمه ي ژى يې سه ركه فتيه چنكو خوانده فان هه ر زوى داغبارى كه سايه تيا مستې دېت و دخازيت سه ركه فتن بهرا وى بيت. بهلې تشتى ل قيرى ده ينته تينې كرن نه وه كو ئيسه ر ينى دودلى دپيژيت مستې ژ بهر زانين و مروف شرينى و مه ردا تيا خوه يه كو جه ي خوه د دلى خه لكه كيدا كريبه، لهوما ژى ريزى لى دكرن و يا وى بئيت دى هه ر نه و بيت بهس سه بارهت قادوى وهسا ديار كر كو قادو ژ دهف خوه و نك دلى خوه وهسا دانيت مادهم مير ل پشتا ويه فيجا تاخفتن دى هه ر تاخفتنا وى بيت. نها نه فه رى خاله كا هه ره گريگه كو ئيسه رى فيايه نامازى يې بدهت دا د خوه ياتيا خوه دا بيته هيللا جوداكر ژ بۇ باشتر دانه نياسينا جورى هزر كرنى ل دهف هه ر دوو قاره مانا.

گه لك جارا رومانئيس ب مه رمه ب هيز ئيخستنا كه سايه تيا قاره مانين خوه، نامازى ب ژيانا زاروكينيا وان ددهت كو هه ر جاره كې پشكه كې ژيانا وان خوه يا دكهت، كو نه ف چه نده ژى ب ريكا فه گيرى هه مې تشت زان دېت. چنكو ((فه گيرى هه مې تشت زان زانيارين وى دكاملن، هه مې تشتا دزانيت، هه مې تشتا ديينيت و چ تشت بۇ وى د فهارقى نين لى هه مې زانيارين خوه ب جاره كې ناده ته خوانده فاني نانكو پتريا جاران ل دهف خوه ده نيلىت هه تا دگه هينه خالا هه ره بلندا چيروكى)) (يوسى: ۱۳۸۲، ۷۱) د فې رومانيدا ژى فه گيرى هه مې تشت زان پتر ژ هه ميان، پيزانينان ل دور مستې ده ته مه و وهسا ديار دكهت كو مستې هه ر

١ - ٢ - پيشکينشکرنا کهسایه تيان ب ريکا کهسین دی پین بهشار د رومانیدا:-

ههروه کو ژ ناڤی دیار، پروسا فهگیرانی دئی ب ريکا هندهك کهسین دی پین تاماده د رومانیدا ب ریشه چیت و هه ره ئه وین بۆ مه کار و بیر و باوه رین هندهك کهسین دی فهگیران یان ژئی خاصیه تین کهسایه تیا وان سالوخذدن. وهسا دهیتنه زانین کو ئەف ریکه یا پهسند تره ژ ريکا دی، چنکو ((ئهگه کهسهك سالوخذن کهسهكی د چیروکی دا بیژیت و بدهته خویا کرن چیتزه ژ کو ئیسهر بهکسهر تلا خوه بکته تیدا و سالوخذن وی بۆ مه بیژیت.)) (قادر: ٢٠٠٦، ١٩١)

شهمسی خان وهکو ئیک ژ قارهمانین بهشار د فی رومانیدا هه زوی تهفلی زنجیرا فهگیرانا بویهران ناییت لی هه ره د دوو سی لاپه رین دهستپنکیدا وهسا بهحس ژئی دهیتنه کرن کو خواندهقان دزانیت کارتیکنهك ئیکسهر یان نه ئیکسهرا وئ د وهرا را بویهراندا دئی هه بیت و دبیت رۆلهکی سه رهکی د گهورینا پیاژویا بویه رین رومانیدا بگیریت چنکو په یوه ندییه کا ب هیز دگهل قارهمانی سه رهکی رۆمانی (مستی) هه په و هه ره ژ بهر فی چهندی ژئی ل دهستپنکی ئه م ب ريکا دهیکا مستی (گوزی) وئ دنیاسین. بهلی پشتی په یوه ندییه کا دلینی دنافهرا وئ و مستی دا پهیدا دبیت ئەفجا ب ريکا زمانی مونولوگ و دیالوگی مستی ژئی، وئ بۆ مه دهته نیاسین.

گوزی ژ هه می دلئی خوه هه ز دکته کورئ وئ ببیت خودان مال و ژن، لی ب تنی دلئی ل سه ره شهمسی خانا برازایا خوه هه می. مه ره ما دلئی خوه بۆ مام هه منی دبیزیت و دخوازیت د فی ریکیدا هاریکاریا وئ بکته دا مستی قابل بکته و شهمسی خان ببیته بویکا وئ و کابانیا مالا مستی. گوزی هه ره جارکا په سنا شهمسی خانی دکته ئەوئ ب نازکی و جوانی سالوخ نادهت و چ وینه بهکی ژ روخساری وئ نادهته دهست خواندهقانی. ب تنی هه ره جارکا بهحس ژئی دکته ته که زئی ل سه ره کومه کا سیفاتین گه وهه ری د کهسایه تیا ویدا دکته کو ب دوباره بوون و ئامازه کره کا بهردهوام ب رهفتارین ژیرانه یا فی قارهمانی ریک ل بهر ئەندیشه یا خواندهقانی فه دبیت دا ئەو ب خوه وینه کی روهنتر ل دور کهسایه تیا وئ دهف خوه چیکهت. دیسان چنکو ئەفه ئیک ژ ریکین راگه هاندنیه چ پینه فیت چ بارین رافه کرنی بۆ خواندهقانی نامینیت و نه چاره ژ گوشه نینگیا قارهمانه کی به رنخوه بدهته هه لسوکه فت و رهوش و کار و کوکین قارهمانه کی دی. ههروه کو د فی مونولوگیدا گوزی ب فی شیوهی په سنا شهمسی خانی دکته (باوه ر ناکه م د ناڤ هه می عیل و عه شیرین مه دا کهچه کا وهك شهمسی خانی هه بت.. فی ب هه می

رهوشتین خوه خاتینه و ههروه سا ژ خوین و گوشتی مه به... ب من وه ره هه که شهمسی خان مه بۆ مستی خازت دئی که یفا هه می عه شیر و هوزین مه هیت و دئی نه یار د کهر با دا پهقن و مرن..)) (سواری: ٢٠١٣، ٧) دیسان د چه که کی دیدا په سنا شهمسی خانی دکته و دبیزیته مام هه منی: ((مام هه من سه ره کیشا هه می کچکین ناڤ مه دا شهمسی خانه.)) (سواری: ٢٠١٣، ١٠)

مستی ژئی پشتی دزانیت دلئی ل سه ره کچ خالا خوه هه می دهستپنکی مه ره ما دلئی خوه بۆ وئ دیار دکته دا ببی دلئی وئ ئەوئ ژ خالی خوه نه خازیت. ده می راستیا دلئی خوه بۆ دیار دکته ب فی شیوهی سالوخته هه ره سه ره کی ژ کهسایه تیا شهمسی خانی بۆ خواندهقانی دیار دکته ((شهمسی خان تو کهچه ک تیگه هشتی و بهرکه فتی.. تو باش د هه می تشتا دگه می.. کچ خال راسته من و ته هه ژ ئیک و دو نه کرپه وهك هه ژیکرنا گه له ک کهسا کو ئیک و دو ببین و باخشن.. بهلی باوه ر بکه تو هه را د دلئی من دا و تو چو جارا ژ بیرا من ناچی.. بهلی هه می جارا من تو ژ ویری مه زتر یا دبئی کو وهك خه لکی هه ژ ته بکه م و عالم بهحسئ مه بکه ن.)) (سواری: ٢٠١٣، ١٦٤) وهکو مه گوئی د دانه نیاسینا شهمسی خانی، زیده تر ته که زئی ل سه ره رهوش و رهفتارین وئ هانه کرن، له وما ژئی ئەم وئ دنیاسین وهکو کهچه کا ب عاقل و تیگه هشتی کو ئەفه ژئی ئیک ژ رهوشتین کچین مالین ماقل و خانه دانه.

ل فیزی مه دفتیت ئامازه ب ریکه کا دی بکه ین کو هه ره دچیته ژیر ئەفی خالی، بهلی یا ژ وئ جیاوازه. ئەوژی ده می کهسایه تی ژ ئالیی خوه ب خوه فه دهیتنه پيشکينشکرنا ئانکو کهسایه تی دئی بهحسئ خوه کته و خوه دهته نیاسین. هه ره چه نده ئەف ریکه ب دهگه می د رومانیدا هاتیه ب کار ئینان بهلی یا هاریکاره دا باشت دهنگی ئەو ژنا هه ره ژ دهستپنکا رۆمانی وئنی وئ هاتیه کیشان گولنی بین. چنکو رۆمان ب سروشتی خوه فه زیده تر گزنگیی ب کیشه و ئارمانج و هیشی و دهقه دقین هزرین زه لمان ددهت و هه ره ژ بهر فی چهندی ژئی د سه کو و دیمه نین جوراوجورین رۆمانیدا هه فرکی و رولین سه ره کی هه ره بۆ زه لامایه. ئەگه ر ژنه کا وهك گوزی ب هندهك رهوشتین خوه فه ژ گه له ک زه لاما میتر بیت لی چنکو ناڤی ژئی یا ل سه ره نه شیت گه له ک تشتا بکته. دهنگی وئ زیده تر ب ریا فهگیرئ هه می تشت زان بلند دبیت ده می د هزرین خوه دا دچیته خار، فهگیر هندهك سه رهاتین سه رخ راکیش بۆ مه فه دگیریت لی دهره فئی ژئی دهقی دا ب ب دهقی خوه، خوه بدهته نیاسین. گوزی ب چاقین خوه و ل نیفا شه فه کا تار ل مه یدانکا گوندی تهفلی

دهينه گوتن ئەف ريكه يا هونه ريتره ژ ريكه راسته وخو. دبيت ژى ئەگه رى وى (سنوردار بوونا گوشه نيگيا نيشه رى بيت كو ب تنى ئەو تشتى ديبينت يان د شياندايه بيبينت نيشان ددهت واته ئەگه رى بقيت كه سايه تيه كنى ب ئافربينت دى به رى كاميرى دهقى و دى فلمى ژى گريت لى نه شيت ئەوى پيناسه بكت). (مدرسى: ۱۳۹۰، ۳۲۵)

د فى جورى پيشكيشكرتيدا، ئەفه كه سايه تينه ژ بو كه هشتن ب نارمانجين خوه دهست ب هندهك رهفتار و كرياتين گونجاي دگهل كه سايه تيبيا خوه ددهن و دگهل بهرهف پيشقه چوونا رويدانان ئەفجا ئەركى خواندهفانى ب تنى نايته وهركرتنا كه سايه تيبان بهلكو ئەركى زانينا تاييه تهندين وان كو نيشه رى ب شيوه كنى نه راسته وخو به حس ژى كريبه و دهيلتبه ب هيقييا خواندهفانى دا دگهل بهرچاف وهركرتنا ريكين جوراوجورين پيشكيشكرنا نه راسته وخو شلوفه كرنى بدهته كه سايه تيبان و تاييه تهندين وان بزانيت كو ئەوژى ئەف ريكه نه:

۲-۱ - پيشكيشكرنا كه سايه تيبان ب ريكه رهفتار و كرياتين:-

پينگه هشتنا كه سايه تيبى ب ريكه ئەو رستين لابه لا د تيكستيدا ل سهر دهينه گوتن يا گرنداي ب كرياتين ويه. نايبت كه سايه تى ههر ژ دهستپيكنى ههتا دوماهيا رويدانان ب نيك شيوه بيت و چ گهورين ب سهر دا نه هين چنكو بو ئەو هه فركين دهرولى و هزرين قارمان تندا دژيت دقبت هندهك رول و ئەركان بگيريت دا ناسناما وى هيدى هيدى ئافا بيت و هه بوونا وى ب ريكه كرياتين هينته فاهمكرن و جى به جى كرنى.

بهلى دگهل پيشقه چوونا رويدانان، كرياتين ههر كه سهكى ديبته رينيشاندهرك ل سهر رهوش و رهفتارين وى و ههر ئەفه يه كو بهاي دهنه كه سايه تيبى. ب شيوه كنى گشتى كرياتين ب سهر دوو جوران دابهش دبيت:

أ- كرياتين ئاسايى

ب- كرياتين وهختى و نهمر

كرياتين ئاسايى؛ كرياتين نورمالين رۆژانه نه كو ب شيوه كنى بهردهوام ژ لايى كه سيغه دهينه دوباره كرن و كه سايه تى ب وان كرياتين ناكه قيته بهر گهورينان چنكو لايه نين نهلقن د كه سايه تيبيا ويدا. (مدرسى: ۱۳۹۰، ۳۲۴) بو نمونه (خه نجهر ل بهر شال كرنى و گويالى د دهست مستيدا) يان (جگاره كيشانا مام هه سنى) ژ كرياتين

گوفه ندهكا مهزن يا ژ مه چيترا دبيت. دفا گازى كهت و هه ورايا راهيليت بهلى ل سهر هشين خوه دميينت و قهت خوه ناترسينيت و ديبزيت: ((گازى و هه وراى چو نائين.. ههر تشتهكى بزنان دى من هنگيشن.. ئەفه ئەز تيكه تم و خودى بو من يا ئيناي.. بكمه هه وراى و خهلكى گوندى دويف من دهركهفن و بهين و چو نه بين دى بيژن گوزى ته خوه ب دهه زهلاما نه ددا ئەفه بو چو نه تو ترسيان و ته ئەف بى كاريه كر.. هه مى من وهسا ددان ئەزا دل موكوم و ناترسم و شفا دچم ناف گورستانا و كانيا ئافى.. هه مى دى بيژن گوزى يا دين و هه وراى بو..)) (سواری: ۲۰۱۳، ۴۰) يان ده مى دزانيت مستى يى رزده و دى فه گه رينه فه باخمسى ژ دل دقياا بچيته دناف ديوانى و هندهك قهسا بيژيتى بهلى ئەو حقه نه دا خوه و گوت ((راسته ههر چهوا بت ئەز ژم.. بهلى مستى باش دزانت ئەز نه وهك چو ژنا مه..)) (سواری: ۲۰۱۳، ۱۱۱) گوزى ژنهكا ب جرعت و دل قايمه، بهلى جهسارهت و چاف نه ترسيا وى د رومانيدا يا هاتيه سنورداركرن. سه رهراى هندىكو د سه ته رى رويداناندا نينه لى پترىا جارن ب به رهه قياا خوه كه سايه تيبيا قاره مانى زهلام باشتر پيناسه دكهت.

۲. ريكه نه راسته وخو: (الطريقه التمهيلية - Showing)

ئەگه ر د ريكه راسته وخو دا، كه سايه تى د چارچوفه كنى تاماده كرىدا پيشكيش بيت. د ريكه نه راسته وخودا، د چارچوفى لفين و بزاف و رهفتارين ژى دهردهك هيت نمايش دبيت. ئانكو نيشه رى ئيدى ئامازى ب سالوخه تين رهوشتى و دهرولى بين كه سايه تيبان ناكهت بهلكو (ب ريكه كرياتين چيروكى كه سايه تيبان دته نياسين، واته دهرهفنى دته وان دا ب هزر و كرياتين و ناخفتنين خوه، دهرپرتى ژ خوه ياتيا خوه بكنه). (روزبه: ۱۳۸۱، ۳۵) هوسا ب نيشاندا هه مى كرياتين و هه فركين هزرى و سوزين دهروينين كه سايه تيبان ئەفجا دهرهف بو خواندهفانى ژى دهينه رهخساندن دا پيتكولى بكت لايه نين جياواز و فه شاريتين قارمانا فه بينيت و ب هه لسه نگينيت و ب گه هينه ئەنجامه كى چنكو ((دگهل پيشقه چوونا رويدانان پتر كه سايه تى دهينه ناسكرن، و لايه نى فه شارقى بهره بهره خوه ب دهسته بهر ددهت.)) (قادر: ۲۰۱۳، ۷۷) و (ويتى نه تمامى وى دگهل تمام بوونا چيروكى تمام دبيت). (ساير: ۲۰۰۱، ۱۸۹).

هەر ل سەر پيشکينشکرنا کهسايهتيا ب رنيا رهفتار و کرياران. نئيسەر بؤ ئەو رولى بەرچاڤى دايه مستى و بؤ هندی کول دويڤ وان سالوختا بيت و ببيتە جھى باوەرین، ئەفجا شیان و شارەزایا وی د قالى کريارين پى رادبیت دته دیار کرن. دەما دەست ب گەريانهکا چەند رۆژى بؤ ناف عەشیرى دکەت و سەرا مەزن و رەسپین عەشیرى دەت، گوهداريا ئالوزى و ئارپشین وان دکەت. ل دیوانا وی ئەوین بؤ ماوی چەند سالەکا ژ ئیک سل ئاش دین و گوهداريا وی دکەن. دیسان چەند کچ و کوران ل ئیک ماره دکەت. راستە مستى هیشتا پئ گەنجە بەلى خەخورییا وی بؤ کەس و کارین وی و قەبیل نەکرنا ئەو پئ دادیا ژ لاین میرین بەروەخت ل سەر خەلکى عەشیر و هەمی کرمانجان دهاته کرن ئەفە هەمی نیشانەنە کو مستى کەسەکن تیکەهەشتى و پیکەهەشتیه و شیانین ب ریفە برنا کاروبارین عەشیرا خو هەیه لەوما ژى دەمى ب رژدى بەحسى دوباره ئافکارنا قەسرا باب و باپیرین خو ل باخسى دکەت دشیٹ باوەرین بؤ مام هەسن و حەسەن ئاغای درست کەت کو ئەوی شیانین هەین جھى باب و باپیرین خو بەگريت و خەلکى ل خو کوم بکەت و نەهلیت پئ سەر پئ و دەستین نەیارا بپیتە د گرفت و ئالوزین واندا. ((خال هەکە تو عاجز نەپى من دقیت بەس بزائم کا چ خرابى د ویرى دايه کو ئەز مالا خو بەم باخسى و نافەدانم و چاڤى خو بەدەمە وی هەمی ملکى.. دیسا دا بەرى من ل وان هەمی مروڤین مە بت ئەوین گەهەک نەخوشیا دینن و میر ب لاین خو هەفە و قادو ژى ب لاین خو هەفە بؤ خو سوخرا و زابا پیدکەن.)) (سواری: ۲۰۱۳، ۱۰۴)

بەلى هەر ل سەر بەد رەوشتیا قادوی، دەمى مستى قەسرا خو ل باخسى ئافا دکەت و حەسەن ئاغای رازى ناپیت کچا خو بەدەق و مستى دکەتە زافانی خو. قادو زیدە د تنگزیٹ و وەسا هزر دکەت مستى پئ ل بەر مەزنى پئ دگەرھیت و هەفرکیا وی دکەت دا سەرى ژى بستینیت لەوا ژى پیلانەکن دانیت و هەر زوی ئیک ژ رەشەکە و فەهەواندین خو فریدکەتە د ریا مستى دا و ب ئینیه تا کوشتنى بوسەکنى بؤ فەدەت لى هەر نەشیت مستى ب تەلیفیت. ((دئ بئزم محەمدى بلا بەرى وی لى بت و چەند رۆژەکا نو بەداریا وی و هاتن و چۆنن وی بکەت یی کەس پینەسپیت.. پاشى ل سەر خو بوسەکنى بؤ فەدەت و تەنگەکنى ل بن کەفشی وی بەدەت دا ژ کيسى باڤى خو بچت.. پاشى دا بزائم کا حەسەن ئاغای مامى هەسن دئ بؤ چ کەن.. هەنگى دئ شالا خو فەکەم و رویم خارى..))

ئاسایى دەینە هەمەرتن و ئەفە چ زانیارین باش ل دور قارەمانى نادەنە مە، بەلى هەر کافا قارەمانى هەندەک رهفتار و کريارين جياواز ژ خو دیارکرن کو لایەنن سەر زیندەپى ژ کەسايهتيا وی پى خویا بن (الجوانب الדיنامى للشخصيه) ئە د فى دەمیدایە خواندەفان سالوختەن وی وەر دگريت و ب سەر کەسايهتيا وی هایدار دیت چنکو ب پەقینا فان (کريارين وەختى و نەمر د خالا هەستیارا قەگزانیدا) (مدرسى: ۱۳۹۰، ۳۲۴) ئەو کارتیکنرا دراماتیکیا پیدق ل سەر خواندەفانى دەیتە کرن و ئەوان رهفتار و کرياران، واقعی و هەستپیکرى دینیت و حەز دکەت بەردەوامیى بەدەتە خواندنى ژ پینەمەت باشتەر ناسینا قارەمانان.

ژ بؤ فان کريارين مەزن، رۆمانئیس کەسايهتيا مام هەسەنى د دوخ و کۆدانین جياوازين دەمیدا نیشان ددەت. کەسەکن نيزیک و جھى باوەرین بؤ باپیرى مستى بوو. هەفەلەکنى زیدە نيزیک بؤ خەلەق باڤى وی و بؤ فى دەمى بو بەر تیدا د قەومن. مەزن و ماڤیل و رینیشاندەرەکە بؤ مستى. نە هەر ئەفە ب تئى بەلکو هەر هەمی کەس ب چاڤى عاقلەندەکنى بەرى خو دەق و بؤ ئەو ریزا ل دەف هەمی کەسا هەمی گەلەک جارا ب کارى شپەرەتکرنى رادبیت. جھى وی هەردەم سەرى دیوانى بە و گەلەک ئالوزیا ب دەستین خو چارە دکەت. هەر کارەکنى دکەت ب درستاهى د راستا کەسايهتيا ویدانە. دشیین بئین نئیسەر گەلەک ب هویر پینى ل سەر کەسايهتيا وی راوہستیاہ. هەر ئاخفتن و کارەکنى دکەت دگەل ئەو تىشتى ئەم پيشبىنى دکەین ئیک دگريت. بؤ نمونە دەمى قادو دوو جەلەپین پەزى جانگير ئاغای درەڤینیت، ل سەر داخازا حەسەن ئاغای، مام حەسەن سى زەلاما دگەل خو دەت و دچیتە دەف جەمیلنى براڤى قادوی دا پیکشە پچن و وی رازى کەن لى قادو بەر ئیکشە ناھیت و ئەفە جەمیلنى براڤى وپە کو دقیت باجا خەلەتيا براڤى خو بەدەت بەلى مام هەسەن وەسا دانیت خەلەق ب خەلەتپى چارە ناپیت. د دەمى خاتر خاستنى دچیتە دەستى قادوی و بەرى خو دەتە جەمیل و دپزیت: ((ئافەرىن جەمیل ئاغای ب راستى تو کورى باڤى خو تە گەلەک قەدرى مە گرت فینجا تە پەزى خو و مالى خو پیرۆز بن.. بەلى ل ویرى ئەم پین هاتین نک قادوی مە پئ خو شە ئەو قەدرى مە بگرت و پەزى جانگير ئاغای برفرینیت.)) (سواری: ۲۰۱۳، ۱۳۲)

ڤیرى نە هەر ب تئى عاقلەندیا مام هەسنى دیار بوو بەلکو خو هوش مروڤیا جەمیل و زورە ملییا قادوی ژى وەکو پشکەک ژ تاییەتەندین وان هاتە دیار کرن.

دهيته پیناسه کرن ب وئ دیالوگا د هزرا کهسایه تیاندنا پهیدا دبیت و ب هاریکاریا وئ خواندهفان ب شیوه کئی نه راسته و خو چاقدیرین ل کوادننن هنزری و نهو بیچارو یا هنزرین قاره مانن تیرا دهر باز دبیت دکهت. (میر صادق: ۱۳۸۵، ۴۱۱) ئەف جورئ مونولوگن دهر فقی دته روماننقیسی دا تشتین ل دور کهسایه تین نهگوتی، بیژیت و نهو تشتین نههینه دیتن ژئ بو خواندهفانی پیش چاف بکهت. (خلیل: ۲۰۱۰، ۱۷۸) بو دهما نهفرؤ مونولوگا دهرونی، دبیته ریکهک کو شه پولا هنزری پنی دیار دبیت و گهلهک روماننقیس ب چافی دستکهفتهکا هونهری د ستهتا خواندهکا کویرتر ل دور کهسایه تین بهریخوه دهنه مونولوگا دهرونی و شه پولا هنزری. (مدرسی: ۱۳۹۰، ۱۱۸)

د روماننا ههواره دا، فهگیرئ هه می تشت زان د هه می دیهن و ریزکین رومانیدا پنی نامادهیه و دویر نهکفتهنا وی ژ کهسایه تیان و رویدانان، کارتیکرنا ل سرؤشتی مونولوگین رومانن کری و ههردهمهکا ههر قاره مانهک د هنز و بیرین خوهدا دچپته خار نهفه فهگیرئ هه می تشت زانه کو ب فهگیرانهکا بابهقی و ب دهستهواژین (دگهل خوه گوت، سه ری وی بو گولوگا هنز و بیرا، دگهل خوه کهته فان دان و ستاندنا دا، د هنزین خوه وهریو، ...) بهری خواندهفانی دته زخیرا هنز و نهینین فهشارتی و ههلویستین گریدای ب کهسایه تیان فه. بهلی تشتی ل سه ر ناستی گشتی رومانن دهپته تینی کون نهوه کو ل سه ر هیلهکا ههفته ریب پتیریا مونولوگین رومانن، د خزمهتا باشت دانه نیاسینا کهسایه تیان مستی و قادوی دانه. چ گوزی یان هسه ن ناغا بیت یان مام ههسه ن و جه میلی براین قادوی بن ههر هه می د جیهانهکا نافخویا گرتیدا، ههلویستین خوه ل هه مبه ر فان ههر دوو قاره مانا دیار دکهن. ههر دیسان مستی و قادو ب خوه ژئ بو نهوی گفاشتن و ههفرکیا دهرونی و هنزریا تیندا دژین د هه فیه یینین خوه یین ب دهنگ دا ههلویستین خوه ل هه مبه ر هه ف دیار دکهن. ل ههر چهوا بیت بو نهو هه فندژیا دناقهرا مستی و قادویا هه می د هه می مونولوگا دا، سهنگا تهراژین د بهرزه ونه دنیا مستی دا خار دبیت، چنکو مستی نوینه ری ملله تیه و قادو خایین و دژمنی ملله تیه.

بو نهوی کیشمه کیشا بهرده واما دناقهرا قادو و مستی دا هه می، پشتی مستی رویدانا سیداره دانا باین خوه دینیتیه بیرا خوه کا چهوا چه توین باین قادوی ب میرخاسیقه دفییا بهر سینگی فه رمانا سیداره دانن ب راوه ستیت و خهله فی پسام ژ

(سواری: ۲۰۱۳، ۱۸۷) رابوونا قادوی ب کریارین هوسا نه یا دویره ژ کهسایه تیان وی. مادهم کهسه کئی خائین و دویره لانهک، یی مادی و دوژمنکاره، فیجا یی بن بهره ژ ههست و سوزین مروفاه تین. هوسا نه مهردی و دهست ییسی و بهخیلی ژئ دبنه پشکهک ژ تایه ته ندین وی.

۲-۲- پیشکیشکرنا کهسایه تیان ب ریکا دیالوگن:-

ل فیرئ دیار دبیت مهم ب ههچ رهنگه کئی رازی نایب بچیت دیوانا میری و داخزیا ژئ بکهت چنکو میراتیا بهروهخت ب چونه هه دزانیب و دهسته لانا وان ب تشته کئی بوچ و باین هه قهله م ددهت. نهوی ب تین رهسمت و دلوفانیا خودی دفتیت و تهخت و شاهنشاهی ب تین ژ هه ژئ وی دبیت. نهو میرئ ئیخسیرئ دهستی شاه و سولتانان بیت قهنجی و باشی ژئ ناوه شیت. نهو هه سا گوزی ژئ دفتیت خوه بیخینه د بهختی سولتانیدا دا رحم و دلوفانین ب خهله فی بهت ل خهله فی لئ دخوریت و دبیزتی: ((خوزی تو کچا نوزمین ناغای نه بابه.. دئ چی دهستی سولتانان ماچ که می و خوه هافی یه بهر پین وی دا رهسمت ب من بهت.. من رهسمتا خودی دفتیت نه رهسمتا چو بهننن وهک سولتان.. نهفه نه نهز کرمانجی ئیکئی مه و نه یی دوماهی مه ب دهستین سولتان و پاشا و بهگین وی دچن.. گوزی نهفی سوجهتی نه که.. بلا سولتان باش بزانت نه هه می کرمانج د ب هه می و وجن و دار دهستی وینه.. سهرا که فچکه کئی خوینن بو سولتان نهز سه ری خوه شور ناکه م.)) (سواری: ۲۰۱۳، ۷۰) د فی ههفتیکستیا هنزریدا، سواری ژئ مینا ههر نفیسه ره کئی خهخور، نامازب ب راستیا چیره کهکا پر ئنشا ملله تی کورد دایه. ئەف چیره که د دلی میژوو یا فی ملله تیدا چه ندین جارن ب ته رزین جیاوازه دوباره بوویه، لئ د گه وهه ری خوه دا هه لگرا ئیک په یامه. نهو ژئ عه گید و میرخاسین کوردان بهره فانی ژ مافین ملله تی دکهن و ب فی بهرفانین دژمنی د ئیشین. بو فی ئیشاندن دژمن ته لها فهدهت دا پشتا ملله تی ل عهردی بدهت بهلی د راستییدا ملله ت ب فی کاری ههشیرتر دبیت و ل سه ر ب دهسته ئینانا مافین خوه رژدتر دبیت ههروه کو سواری ژئ ل فیرئ فیایه (هنده کئی ژ مه زنی و دنبناندا سولتان و میران بینینه خارئ و دهسته لانا وان ب تشته کئی خهالی و باین وانا ل قهله م بدهت). (قادر: ۲۰۱۳، ۸۶).

۲-۳- پیشکیشکرنا کهسایه تیان ب ریکا مونولوگا دهرونی:-

ههست ب راستگويي بگهت و قادو ژي ب في ههفه يقينا دهروني ئاليهك دى ژ گرنيك و لاوازييا خوه يا دهروني خويا دكهت.

جهميل باش دزانيت بهري براي وي هيري ل خرابي. دهمن دزانيت نهو ته عدايا ل خهلكي ملي هاتيه كرن نهگهري وي قادويه و ههر نهوه ناگري خوهش دكهت و ميرى پال ددهت دا وي خهلكي سزا بدهت، رژدتر دبيت دا هاريكارييا مستى و خالي وي بگهت و سنورهكئ بو قادوى دانيت دا كس ل دويف بانگي وي نهچيت. جهميل ل هممهبر نهوي باردوخى پهيدا بووي شهپزه دبيت لي بي دهنگ نامينيت و تايي حهقيي دگريت و دگهل خوهدا ديئيت: ((ناخ.. ناخ.. خوزى من نهف روزه نهديتبا پسام و برا دهست بدن چهكي و بچن برا و پسامي خوه بكوژن.. هوسا ب ساناھى ل سهر خاترا نهيارا نهف بهر بين ئيك و ههر ئيك تهويا بدهته موقامهكي تا ههكه د وي موقامى ژي نهگههت و چو ژي نهزانت.. بهلي سوز بت قادو نهگههت ئارمانجا خوه و ههمي خهوينن وي د ئاغي دا بچن..)) (سواري: ۲۰۱۳، ۲۲۱) ناخ و حهسرهتا جهميلي بو نهو باردوخى تيكچووي نيشانا هنديه ب تتي گهل و وهلات بو وي د گرنكن، بهروفازي براي خوه، كهسهكي مروف دوسته و هممهبر خهلاتيان بي دهنگ و بي ههلويست نامينيت و ل هممهبر ههر كريارهكا دزي ئارمانج و بهرزهوهنديين مللهتي بيت د تنگريت. جهميل ب سالوخهتئين خوهين رهوشى گهوههري كهسايتييا خوه دهستنيشاندهك و وهكو كهسايتييهكا سهنجراكيشا في رومانى،

ههلگرا چهندن سالوخهتئين بزارديه.

ب تتي يا ماي بيژن، سواري وهكو شيسهري رومانى شيايه ل دويف كومهكا پيشهري هونهريين تايبهت ب پروسا داهيناني، مفاي ژ هندهك رويدانين دورهيل وهرگريت و بگهته كههستى كاري خوه و ل سهر بنياتي پهيوهنديهكا لوژيكيا نيزيك ژ كهتواري، كهسايتيين في رومانى ب باشترين ريك پيشكيش بگهت و ژ بو نيشاندانا سالوخهت و رهوش و ههلويست و تايبهتمهنديين رهفتاري و دهرونيين كهسايتيان مفاي ژ ههر دوو ريكيين پيشكيشكرنا راستهوخو و نهراستهوخو وهرگريت.

تهنجام:-

بوختهيا تهنجامين في فهكولينى د قان خالندا، كوم دبن:-

زينداني دهريخيت. د وان هزراندا مستى پسامينى و مروفاننيا خوه دگهل قادوى كو نهرفو نهيارى و دژميه دگهل پسامينى و براييا چهتوى و خهلهفي باني خوه ههقهبر دكهت و ژ دل ههز دكر پهيوهنديا وان ژي ب في رهنگي با. ((مروف بو خودى باخفت قادو ژي بو دهستين خوه بي پنگوتيه و بهر سهذ ميژا نادانت و ديسا بو ناني خوه ژي هندي بيژه بي مهرده.. بهلي ما بو چي يه وهك هنگهيني د بىستى سهى دايه.. مال كباخي بيى رومييا خو ئاغي ژي ناههخوت چ نشتى وان بقيت دى ل نك وي نهو بت خو سوهاى بيژني ههههه براي خوه و پسامي خوه بكوژه نايبزيت نه.. ماني نوكل بهر مهفه بي راهوستيايه وهك كيتك و مشكى.. چاقين وي ب مه نارابن.. تا نهف ژ تهلهكا وي قورتال دين دى ئيكا دى ل بهر مه فهدهت و ل نك ميرى ژي پتر سهروبهري مه دشيليت و ههكه ژ دهستى بهيت سوهاى دى مه همميا ب قناري فهكهت..)) (سواري: ۲۰۱۳، ۱۴۵-۱۴۶) بو في جرهبرا هزييا مستى كهتبي، باشتر خوهياتييا كهسايتييا قادوى هاته نيشاندان و وهسا ديار بوو قادو خودان كهسايتيهكا فالو و بي ههست و سوزين مروفاني يه، لي ههفهذيهكا د كهسايتييا ويدا ههمي، بي دهست فهكري و مهرده كو نهفهژي نه ژ رهوشى وي بهلكو ژ رهوشتين مالين مهزبه.

نهو هزرين مستى ژ قادوى دكهت ههر ههمي درست و د ههمي خوهدانه چنكو نهوي باش دنياست. قادو ل بهندا چ توخيان نينه، ستهما نهو سهخهراقى ئاغاتيي دهرهق مللهتي دكهت دنهيتيه د ريزا نهوي جيادا پينغهمبهري (س. ل) د رينا نههيلانا خرابي و كوفريدا كرى. دهمن جهميلي براي وي دلكراننيا خوه ل هممهبر پشتهفاننيا وي بو سولتان و بهگا ديار دكهت. قادو وهسا دانيت جهميل پشتهفاننيا مستى دكهت و د هزرين خوهدا ترانا ب جهميل و مستى دكهت و دگهل خوه ديئيت: ((جهميلي براي من ههر بهري وي بي ل باشي و نهو نزانت تا پينغهمبهري خودى ژي هندهك جارا دهست ددا شيرى بو مروقين كافر و خراب.. يا ژ خري چيتر نهوه مستى و جهميل بچن ديز و مزگهفتا بگهرن و بنه رههبن و سوفى و مجبور.. هي هي براي جهميلو دى توگهلهك مه ب سهروبهري كهى.. براي من ههكه نهز دههين وهك مستى ل بهر بيين خوه نهبهم و نهدهم دى چهوا ئاغاتيي كهم؟))

(سواري: ۲۰۱۳، ۱۴۹) ل قيرى قادو ب پهيفا (هي هي) بي هيى بوونا خوه ل هممهبر كريارين جهميلي بو پشتهفانيكرا وي بو مستى ديار دكهت نهفه وهل خواندهفاني دكهت دا پتر باوهري ب جهميلي ببيت و هممهبر كهسايتييا وي

قادر، رمضان حبی، (۲۰۱۳)، کهسایه‌تیا میری د مهم و زینا نه‌حمدهی خانی دا، گوڤارا زانکویا زاخو (ب- زانستین مروفایه‌تی)، پهره‌ندا ۱، هژمارا ۲، زاخو. شیخانی، جهوه‌ر، (۲۰۱۴)، بنیاتی کاره‌کنه‌ر له رومانه‌کانی (حسین عارف) دا، چاپخانه‌ی روزه‌لآت، هه‌ولیر.

سواری، محمد سلیم، هه‌واره، (۲۰۱۳)، ژ وه‌شانین وه‌زارتا ره‌وشه‌نبیری و لاوان، دهوک.

ئه‌لوه‌نی، د. نه‌ج خالد، (۲۰۰۹)، کاره‌کنه‌رسازی له رومان‌ی (ئیواره‌ی په‌روانه‌ی) به‌ختیار علی دا، چاپخانه‌ی موکریان، هه‌ولیر.

ب- ب زمان‌ی عه‌ری:

خلیل، ابراهیم، (۲۰۱۰)، بنیه‌ النص الروائی، الدار العربیه للعلوم، بیروت.

بحراوی، حسن، (۱۹۹۰)، بنیه‌ الشكل الروائی (القضاء - الزمن - الشخصیه)، المرکز الثقافی العربی، بیروت.

الحمدا، حمید، (۲۰۰۰)، بنیه‌ النص السردی من منظور النقد الأدبی، ط ۳، المرکز الثقافی العربی للطباعة و النشر و التوزیع.

ج- ب زمان‌ی فارسی:

یونس‌ی، ابراهیم، (۱۳۸۲)، هنر داستان نویسی، چاپ هفتم، موسسه انتشارات نگاه.

اخوت، احمد، (۱۳۷۱)، دستور زبان داستان، نشر فردا، اصفهان.

میرصادقی، جمال، (۱۳۸۵)، عناصر داستان، چاپ پنجم، انتشارات سخن، تهران. سرباز و دیگران، د. حسن، (۱۳۹۴)، شیوه‌های شخصیت پردازی د رمان اصل و فصل سحر خلیفه، دو فصلنامه علمی- پژوهشی نقد ادب معاصر عربی، سال پنجم، ۱۰ پیاپی/۸ علمی و پژوهشی.

عبداللهیان، د. حمید، داستان و شخصیت پردازی در داستان، (۱۳۸۱)، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران.

موام، سامرست، درباره‌ی رمان و داستان کوتاه، (۱۳۶۴)، ترجمه‌ی کاوه دهگان، چاپ چهارم، نشر سپهر، تهران.

مدرسی، د. فاکمه، فرهنگ توصیفی نقد و تشریح‌های ادبی، (۱۳۹۰)، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مکالمات فرهنگی، تهران.

پیشاب، لئونارد، (۱۳۷۴)، درس‌هایی درباره‌ی داستان نویسی، ترجمه‌ی محسن سلیمانی، نشر زلال، تهران.

روزبه، محمدچا، (۱۳۸۱)، ادبیات معاصر ایران (پنر)، نشر روزگار، تهران.

مارتین، والاس، (۱۳۸۶)، تشریح‌های روایت، ترجمه‌ی محمد شهبان، انتشارات هرمس، تهران.

د- ب زمان‌ی ینگلیزی:

Abrams M.H, Galt harpham Geoffre, (1971). A glossary of literary terms, Wadsworth Cengage Learning, Newyork.

Rimmon Kenan, shlomith, (2005), narrative fiction contemporary poetics, 2nd edition, Routledge.

ه- سایتین ئه‌لکترونی:

شیوه‌های شخصیت پردازی، برگرفته از سایت: www.tebyan.net

۱- دیافنی، پیشکشکرنا کهسایه‌تیا‌ندا ژ نالین ته‌کنیک و ب کار ئینانیدا، سواری ب شیوه‌کی سه‌رکه‌فتیانه شیاپه‌ مفاین ژ هه‌ر دوو ریکین راسته‌وخو و نه‌راسته‌وخو وه‌رگریت.

۲- د ریکا راسته‌خودا، تاییه‌تمه‌ندیین کهسایه‌تیا‌ن ژ گوشه‌نیگیا کهسه‌کی د چیرۆکیدا ئاماده یان فه‌گیری هه‌می تشت زان دهینه دیار کرن کو د فنی رومانیدا سواری ل پشت نا فنی فه‌گیری هه‌می تشت زان کهسایه‌تیا‌ن دهته نیاسین ب تاییه‌ت هه‌ر دوو کهسین سه‌ره‌کی مستی و قادوی، دا ب فنی ریکنی ئه‌و گهورینین د پیژاژویا رومانیدا د ره‌فتار و کریارین واندا چینیین دیار بکه‌ت.

۳- سواری د ریکا نه‌راسته‌وخودا، به‌ر بکارئینانا ته‌کنیکین جوراوجور چووپه و ب ریکا نیشاندانا ره‌فتار و کریار و دیارکرنا هه‌ر و هه‌لوئیسیتین کهسایه‌تیا‌ن ب ریکا هه‌ونه‌ی دیالوک و مونولوگی هه‌بوون و ناسناما وان ئافا کرییه.

۴- رومانا هه‌واره ل سه‌ر بنیاتی پیشکشکرنا کهسایه‌تیا‌ن ربالیزی- دیروکی ئافا بوویه. ئه‌ف دیروکه روین دوو جورین مروفا‌ن بو مه‌ ناشکه‌را دکه‌ت. کهسین خه‌مخور و وه‌لاتپاریز کو بینگافا بو راسته‌کرنا سه‌روه‌ری تیکچووین مله‌تی ده‌فایزین لی په‌یاما سه‌ره‌کیا رومان‌ی بیخه‌مه‌ت رسوا کرنا روین نه‌ مروفا‌نیا وان کهسایه‌ کول پشت ده‌ستین چه‌په‌لین داگیرکه‌را به‌رده‌وامی‌ی ده‌نه کریارین خوه‌پین هه‌فانه.

ژئدر:

۱- ب زمان‌ی کوردی:

به‌رنجی، ئازاد، (۲۰۰۶)، چه‌ند وئیس‌تگه‌یه‌کی ئه‌ده‌ی و فیکری، چاپی دووهم، ده‌زگای چاپ و بلاوکرده‌وه‌ی موکریانی، هه‌ولیر.

ئه‌ره‌سه‌ستۆ، (۲۰۱۱)، هه‌نهری شیع‌ر (شیع‌ر ناسی)، وه‌رگریانی عه‌زیز گه‌ردی، چاپی دووهم، چاپخانه‌ی گه‌نج، سلیمانی.

عه‌بدولقادر، ئه‌مین، (۲۰۰۸)، شیع‌ریه‌ت د رومانین سدقی هه‌روزی دا، ده‌زگه‌ها سپیریز، دهوک.

عه‌بدولقادر، ئه‌مین، (۲۰۱۲)، تیۆر و ته‌کنیکین شرو‌فه‌کرنا رومان‌ی (تیۆر، گوشنی نیرینی، مؤنتاج، دیالوک)، ژ وه‌شانین ئیکه‌تیا ئیسه‌رین کورد، دهوک.

سایر، په‌ریز، (۲۰۰۱)، بینای هه‌نهری چیرۆکی کوردی (له سه‌ره‌تاوه تا کوتایی جه‌نگی دووهمی جیهانی)، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلیمانی.

جیهانی، په‌ریز، ئه‌حمده‌ی خانی مهم و زین ب رافه و شرو‌فه‌یه‌ک نوو، (۲۰۰۷)، به‌رگنی دووی، ده‌زگه‌ها سپیریز، دهوک.

قادر، ره‌مه‌زان هه‌جی، (۲۰۰۶)، جه‌ د رومانا کوردی یا ده‌فه‌را به‌هدینان دا (که‌ریان ل بانی به‌رزه و دۆزه‌خا سپی وه‌ک نمونه)، ژ وه‌شانین ئیکه‌تیا ئیسه‌رین کورد، دهوک.